

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Petri Danielis Huetii Demonstratio Evangelica

Huet, Pierre Daniel

Parisiis, 1679

XVI. Prophetia Jeremiae,

urn:nbn:de:hbz:466:1-16260

- Apoc. 22. 12. Johannis sic ait Alpha & Omega, Primus & Novissimus: *Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere unicuique secundum opera sua.*
- Isa. 63. 1, & seq. Messiam rursus spectant ista è capite sequenti: *Quis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra, iste formosus in stola sua, gradens in multitudine fortitudinis suae?* Prophetae hæc sciscitanti respondet Christus: *Torcular calcavi solus, & de gentibus non est vir mecum: calcavi eos in furore meo, & conculcavi eos in ira mea, & aspersus est sanguis eorum super vestimenta mea, & omnia vestimenta mea inquinavi. Dies enim ultionis in corde meo, annus redemptionis mea venit.* Non frustra nos hæc Christo vindicare locupletem fideiulforem damus Jacobum ipsum Patriarcham, qui in Testamento suo futurum prædixit, ut de Juda proditurus olim Messias, *Lavet in vino stolam suam, & in sanguine vire pallium suum.* Unde istud Johannis in Apocalypsi: *Et vestitus erat veste aspersa sanguine, & vocatur nomen ejus Verbum Dei.* Itaque ergo finxerunt sibi pingues & obtusi Judæi, indutum iri Messiam *מלת אדום כרם* מלת אדום כרם. *Purpuram pulchram visu, & similem vino, futuramque ejus vestem כרם מלת אדום כרם. E mollissima lana, rubram ut sanguinem: quæ leguntur in Beresith Rabba R. Mosis Hadarfan.*
- Isa. 61. 2. Christum præterea sexagesimo primo capite, itidem ut hoc loco, *annum placabilem, & diem ultionis venisse dicentem notauimus.* Subnexa sunt isthæc apud Isaiam: *Factus est eis Salvator; in omni tribulatione eorum non est tribulatus, & Angelus faciei ejus sanavit eos: in dilectione sua & in indulgentia sua ipse redemit eos, & portavit eos, elevavit eos cunctis diebus sæculi.* Rectius Interpretes Septuaginta, & magis ad rem: *ἐποίησεν αὐτοῖς εἰς σωτηρίαν ἐν παντί ὁ ἀγαθὸς ἀνθρώπων ὁ ἁγίος, ἔδωκεν ἄφεσιν, ἀπὸ πάντων ἁμαρτιῶν αὐτῶν, ἡ δὲ τὸ ἀγαθὸν αὐτοῦ, ἔποιήσεν αὐτοῖς.* *Et factus est ipse in salutem ex omni eorum angustia. Non legatus, non nuntius, sed ipse servavit eos, quod eos diligit, ipsisque parcat.* Quæ Messie officium optime designant, quippe non per legatos aut Angelos, ut olim, sed ipse se redemptionis hominum pretium dedit. At Grotius pro more suo vaticiniorum ἀποκαλυφτικῶν Christi fidem accidens, Attribit istud ad Judam Machabæum, qui Idumæos magnis attrivit cladibus, & Bosram funditus delevit. Verum ubi ad id ventum est: *Torcular calcavi solus, & de gentibus non est vir mecum,* ægre se expedit Grotius, Judam affirmans solum, paucis Judæis comitatum, nullo extraneorum adjuvante, primum cum Philistæis, deinde cum Idumæis pugnavisse: quæ non omnino vera sunt, nam si Judæis aliquot, quamlibet paucis comitatus pugnavit, certe non solus pugnavit; quod fecit Samson. Deinde paucosne eos fuisse fatear, qui octo millia fuerunt? Nullas ille quidem ad hanc expeditionem externarum gentium ascivit suppetias, sed demum tamen icæto cum Romanis foedere, præsidio eorum & auctoritate sese tutatus est. Minime profecto ferendus est Grotius, cum vel illustrioribus Prophetis, vel ducibus aut Regibus Israëliticis eximia quæque aptat vaticinia, tam pauca vero Christo adjudicat, qui Veteris Testamenti finis fuit, ad quem tota illa unice spectabat dispensatio, quemque propriis, claris, & crebris prædictionibus celebrari & nuntari oportebat.
- Isa. 66. 7, & seq. Postremo denique capite egregium venturo Christo testimonium Isaias præbuit his verbis: *Vox populi de civitate, vox de Templo, vox Domini reddentis retributionem inimicis suis. Antequam parturiret, peperit; antequam veniret partus ejus, peperit masculinum. Quis audivit unquam tale? & quis vidit huic simile?* Deinde: *Ponam in eis signum, & mittam ex eis qui salvati fuerint ad gentes in mare. Vides ortum Christi prodigialem, qui in signum positus est gentibus, missosque ejus legatos ad varias gentes, ut ad veritatis notitiam adducantur.* Par illud est quod supra protulimus: *Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signum, Ecce Virgo concipiet, & pariet filium: & hoc quoque: In die illa radix Jesse, qui stat in signum populorum, ipsam gentes deprecabuntur.* Hinc expressum est illud Apocalypseo: *Et signum magnum apparuit in celo, Mulier amicta Sole: & peperit filium masculinum, qui vecturus erat omnes gentes in virga ferrea.* Masculum ergo illum, Regem sive Messiam interpretatur Jonathan in Thargum. Judæi quoque his adducti sunt, ut crederent eo die natum esse Christum, quo Templum ipsorum dirutum est, ut est in Beresith Ketanna. Aliter vero Beresith Rabba R. Mosis Hadarfan: nam quod scripserit Isaias, *Antequam parturiret, peperit,* natum fuisse colligit Redemptorem primum, Christum videlicet, antequam nasceretur qui postremus Judæos in servitutem redegit, Titus nimirum.
- Prophetia Jeremia, Jer. 3. 14, & seq. XVI. Succedit Jeremias, nobilis & ipse Christi præco, cujus Christi dispensatione ac Testamento Vetus Testamentum abrogatum iri præcinnit his verbis: *Assumam vos unum de civitate, & duos de cognatione, & introducam vos in Sion, & dabo vobis pastores juxta cor meum, & pascent vos scientia & doctrina. Cumque multiplicati fueritis & creveritis in terra in diebus illis, ait Dominus, non dicent ultra, Arca Testamenti Domini, neque ascendet super cor, neque recordabuntur illius, nec visitabitur, nec*

fet ultra. In tempore illo vocabunt Jerusalem, Solum Domini, & congregabuntur ad eam
 omnes gentes in nomine Domini in Jerusalem, & non ambulabunt post pravitatem cordis sui
 pessimi. In diebus illis ibit domus Juda ad domum Israel, & venient simul de terra agra-
 lonis, ad terram quam dedi patribus vestris. Ego autem dixi, Quomodo ponam te in filios,
 & tribuam tibi terram desiderabilem, hereditatem praelaram exercituum gentium? Et dixi,
 Patrem vocabis me, & post me ingredi non cessabis. Magnam horum partem iteratam
 reperies vicesimo tertio Jeremiae capite, quo capite Messiam prænuntiari in confesso
 est apud omnes prope Interpretes. Adsonat & Ezechiel, dum Christum pollicetur his
 verbis: Et suscitabo super eas pastorem unum, qui pascet eas, servum meum David: ipse pascet
 eas, & ipse erit eis in pastorem. Prisca vero Legis antiquationem hic prædictam, in
 se fuisse completam Christus Jesus Samaritanam mulierem edocuit: Mulier, inquit, Joh. 4. 21. 23.
 crede mihi, quia venit hora, quando neque in monte hoc, neque in Hierosolymis adorabitis
 Patrem; . . . sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt Patrem in
 spiritu & veritate. Unde Paulus ad Timotheum: Volo ergo viros orare in omni loco, 1. Tim. 2. 3.
 levantes puras manus sine ira & disceptatione. Tum Mosaicorum rituum abrogationem
 prædicit, quam passim & alii Prophetæ præcinerunt. Ne memineritis priorum, inquit
 Isai. 43. 18, 19. Isaias, & antiqua ne intueamini, ecce ego facio nova: & alibi: Ecce enim ego creo caelos
 novos, & terram novam, & non erunt in memoria priora, & non ascendent super cor: qua
 postrema locutione hic in pari causa usus est Jeremias. Notat tempus Daniel, quo
 Dan. 12. 11. auferendum est iuge sacrificium. Osce vero, Dies multos, inquit, sedebunt filii Israel
 sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine Ephod, & si-
 ne Theraphim. Et Malachias: Non est mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exer- Mal. 1. 10, 11.
 cituum, & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim Solis usque ad occasum, ma-
 gnum est nomen meum in Gentibus, & in omni loco sacrificatur & offertur nomini meo obla-
 tio munda. Ipse Jeremias alio loco: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & feriam domui
 Jer. 31. 37, 38. Israel, & domui Juda fœdus novum, non secundum pactum quod pepigi cum patribus eorum.
 Subjicit Jeremias tunc vocatum in Jerusalem, Solum Domini, in eaque magnam fore
 hominum frequentiam: sic Isaias de Messia temporibus: Et erit in novissimis diebus
 Isai. 2. 2, 3. preparatus mons Domini in vertice montium, & elevabitur super colles, & fluent ad eum
 omnes gentes, & ibunt populi multi, & dicent, Venite, & ascendamus in montem Domini,
 & ad domum Dei Jacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis ejus, quia de
 Sion exibit Lex, & Verbum Domini de Jerusalem: & Zacharias: Hæc dicit Dominus exer- Zach. 8. 3.
 cituum: Reversus sum ad Sion, & habitabo in medio Jerusalem; & vocabitur Jerusalem,
 Civitas veritatis, & Mons Domini exercituum, Mons sanctificatus: & Malachias: Et sta- Mal. 3. 1.
 tim veniet ad Templum suum Dominator, quem vos queritis, & Angelus testamenti, quem
 vos vultis. Quod autem subest in Jeremia, congregatum iri omnes gentes Hieroso-
 lymam, in nomine Domini, huic quoque inest Messia indicium, vel Beresith Rabba
 teste, in qua profertur istud è Sophonia: Quia tunc reddam populis labium electum, ut
 Soph. 3. 9. invocent omnes in nomine Domini: tum subnectitur, nomen Domini illic memoratum
 nihil aliud esse quam Messiam, juxta hoc Isaiæ: Ecce nomen Domini venit de longinquo. Isai. 50. 27.
 Spondet deinde Jeremias futurum ut gentes ad Christi transeant partes, & ad melio-
 rem sese frugem recipiant; & sopitis Judam inter & Israël diffidiis, universum ge-
 nus Ebraeorum alta pace compositum quiescat. Nempe hoc ipsum jam ante vatici-
 natus fuerat Isaias undecimo capite, quo Christum promissum esse ostendimus: Et Isai. 11. 11, &
 erit in die illa, adjiciet Dominus secundo manum suam ad possidendum residuum populi sui, & ^{scq.}
 levabit signum in nationes, & congregabit profugos Israel, & dispersos Juda colliget à quatuor plagis
 terra, & auferetur zelus Ephraim, & hostes Juda peribunt; Ephraim non amulabitur Judam, & Ju-
 das non pugnabit contra Ephraim. Idem futurum præmonstrat Ezechiel, per lignorum duo-
 rum symbolum, quæ in unum conjungit, ut Israelitarum & Judæorum futura per Chri-
 stum conjunctio significetur: Rex unus, inquit, erit omnibus imperans, & non erunt
 Ezech. 37. 16. ultra due gentes, nec dividuntur amplius in duo regna. Et servus meus David rex super eos,
 & pastor unus erit omnium eorum. Ergo id à Jesu Christo præstitum Paulus scribebat
 ad Ephesios, cum duos condidit in semetipso in unum novum hominem faciens pacem, & Eph. 2. 13, &
 reconciliavit ambos in uno corpore Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso. Ado- ^{scq.}
 ptaturum se deinde Judæos promittit Deus apud Jeremiam, ita ut ab illis pater appel-
 lari velit, præclaramque ipsis hereditatem pollicetur, quod & ad gentes Christi ob-
 sequio deditas pertinere Paulus ostendit, sic Romanos compellans: Accepistis spiritum Rom. 8. 15, &
 adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater. Ipse enim spiritus testimonium reddit spi- ^{scq.}
 ritui nostro, quod sumus filii Dei; si autem filii, & heredes: heredes quidem Dei, cohære-
 des autem Christi. Quamvis autem hæc in Messiam & Gentium vocationem Rabbini
 plerique ultro conferant, quidam tamen Christiani nihil aliud in hac pericope quam
 Israëlitarum ex Babylonis vinculis liberationem odorati sunt. Perperam utique, nam

ut acute iis occurrit Nicolaus de Lira, neque post hæc tempora inter ipsos omnis Arca vel mentio vel memoria intercidit; neque *Solum Domini* dicta est Jerusalem, quæ fere spreta, sæpe vexata, & tandem fœde diruta est; vix ulli vero ex circumjectis populis Judaicos ritus susceperunt. Grotius quoque veteris cultus abrogationem haudquaquam hic notari docet, sed post hæc verba, *Non dicent ultra, Arca Testamenti Domini*, suppleri vult, *Præcedat nos ad prælium*: & post illa, *Neque ascendet super cor*, suppleri ista, *ad eum usum*. Quod autem subest, *Nec visitabitur, nec fiet ultra*, sic exponit, *Non pugnabitur, nec ea fient quæ in bello fieri solent*. Fidem hic Lectorum appello. An per illud tempus quo scribebat Jeremias, moris fuit Israëlitis Arcam deferre in prælia, quod olim Deo jubente factum, tum fieri desierat? Præterea tantam Jeremiæ in scribendo indiligentiam non agnoscimus, ut legendium perspicacitati bonam sententiarum suarum partem supplendam relinquat; illic præsertim, ubi significationem plurimi interest certo & sine dubitatione teneri. Nec enim vel nihili vel parvi refert, dixeritne Propheta tantam fore Judæorum potentiam, ut non amplius tutelari præsentis Arcæ præsidio prælia sua juvare necesse habeant; an Arcam venerari desituros; quod perinde est, ut si ritus eorum ac ceremonias mutatum iri dicas. Hoc præterea, *Nec visitabitur*, sic interpretari, *Non pugnabitur*, quam durum est ac violentum? Admittamus tamen interpretationem illam; an hic verbis istis suberit sensus quem putat Grotius, Arcam deinceps haudquaquam delatum iri in prælia; quem nemo sane, verum is loci erit intellectus, nullum deinceps commissum iri prælium; quem nemo sanus admittet. Sed & verbum פָּנָה nusquam simpliciter significat, *pugnare*. Quorum denique attinebat tam exaggeratis & efficacibus verbis rem eam exprimere, quæ ad aliam rem exprimendam ipsa ascita erat; nam ut Judæorum potentiam notet, futurum ait ut Arcæ præsentis ope in præliis carere possint. Satis enim id fuerat: *Non dicent ultra, Arca Testamenti Domini*. Cum addat vero, *Neque ascendet super cor, neque recordabuntur illius, nec visitabitur, nec fiet ultra*, gravius significatur quippiam, futura nempe Legis abrogatio. Grotio perversæ hujus interpretationis præmonstratores fuerunt R. David Kimchi, & R. Selomoh Jarchi: quos tamen egregie confutat Don Isaac Abrabaniel, (etsi ab ea non multum abesse Jonathanem fatetur) quod neutiquam hic agatur de bello, aliisve, quibus nativam sententiam adulterant & corrumpunt. Hunc vero ipse loci intellectum esse vult: Non res ita ut olim, sic veniente Messia se habebunt, de quo tempore loquitur Propheta: olim enim Israëlitarum sanctitas omnis in Arcæ ac Templi cultu & ceremoniis posita erat, ita ut eo fere universi ipsorum ritus referrentur: postquam autem venerit Messias, ea erit ipsorum pietas ac sanctitudo, ut non necesse habeant confluentes ad Messiam Gentes ex Arcæ & Templi majestate & reverentia sanctitatem Judæorum æstimare, sed totam urbem Hierosolymam tot viris pietate florentibus refertam, Solum Domini appellaturæ sint. Verum ἡσυχία & ἀλγῶν & pervertere sententiam hoc est, non interpretari: nam ante decimum septimum comma nulla Gentium mentio; agitur solum de Judæis, quos prædicat Propheta, postquam multiplicati fuerint, non dicturos amplius, *Arca Testamenti Domini*. Nam cum ait, *Non dicent ultra, Arca fœderis Domini*, eos utique vult intelligi, qui prius id dicebant, nempe Judæos, qui Arcam sanctissime colebant; non Ethnicos, qui ne noverant quidem. Sumit præterea ἡσυχία Judaico more, quæ de Hierosolyma dicuntur, quasi foret olim in magnas opes ac gloriam restituenda; cum tamen omnem ejus instaurandæ spem Judæis ademptam esse manifestis Prophetarum testimoniis probaturi sumus in ἡσυχία. At Ecclesiam Dei decebat intelligere, cujus typus est Hierosolyma. Frustra ergo his inesse ἀσυχίας caussatur, quæ apta simul esse vidisset ac connexa, si in literæ cortice non hæssisset. Deinde à Propheta, dum agitante spiritu fundit oracula, accuratus rerum ordo non est expectandus. Instat Abrabaniel, & si Judaicorum rituum hic significetur abrogatio, mala prænuntiare ait Prophetam, non bona, רַע וְלֹא טוֹב, cum tamen bona hic sponderi manifestum sit. Nos vero, umbras ex oriente luce evanescere, & simulacra ac imagines prodeunte archetypo obsolescere, id malum esse negamus.

Duo subjiciemus testimonia Jeremiæ, è capitibus, vicesimo tertio, & tricesimo tertio, partim prioris haud multum ab similia, partim & venturi Christi longe significantiora, quæ propter paritatem minime à nobis fuerunt disjungenda: *Et ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris, ad quas eiecero eos illic, & convertam eos ad vira sua, & multiplicabuntur. Et suscitabo super eos pastores, & pascent eos: non formidabunt ultra, & non pavebunt, & nullus quaeretur ex numero, dicit Dominus. Quod per Christum esse eventurum sequentia indicant: *Eccce dies veniunt, dicit Dominus, & suscitabo David germen justum, & regnabit rex, & sapiens erit, & faciet judicium & justitiam in**

Abraban, in
ס'יני
ה'ישיבה, hoc
est, Font. Sal.
super Dan. 9.
& in Jer. 3.

Jer. 23, 3, & seq.
& 33, 14, & seq.

terra. Quæ tricesimo tertio capite sic retulit: *Ecce dies veniunt, dicit Dominus: suscitabo verbum bonum quod locutus sum ad domum Israël, & ad domum Juda. In diebus illis, & in tempore illo germinare faciam David germen justitiæ: faciet iudicium & justitiam in terra.* Germen David nimirum illud est, quod *virgam de radice Jesse, & virgultum* ab Isaia dictum ostendimus; quod & germen alibi appellat: *In die illa, inquit, erit germen Domini in magnificentia.* Illud est quod à Zacharia Oriens dictum est: *Ecce enim adduco servum meum Orientem: & alibi: Ecce vir, Oriens nomen ejus.* Unde Lucas: *Visitavit nos Oriens ex alto.* Oriens autem his locis est *מָצֵי*, hoc est, *germen.* Quo nomine Messiam his Jeremiæ & Zachariæ locis significari Jonathan confitetur. Eodem pertinet & istud Ezechielis supra memoratum: *Et suscitabo super eas pastorem unum, qui pascet eas, servum meum David: ipse pascet eas, & ipse erit eis in pastorem.* Subnectit Jeremias: *In diebus illis salvabitur Juda, & Israël habitabit confidenter, & hoc nomen quod vocabunt eum, Dominus justus noster.* Quæ tricesimo tertio capite pene *שֵׁשׁ לְעֵינֵינוּ* iterantur. Idem de Messia adventu à Daniele prædictum est: *Septuaginta hebdomades abbreviate sunt, ut adducatur justitia sempiterna.* Inde Paulus ait Christum Jesum factum esse nobis à Deo justitiam. Ergo hæc ad Christum haud dubitanter relata sunt in libro Thalmudico Beracoth, Distinctione Meematai, & in Baba batra, capite quinto, & in Beresith Rabba, & in Echa Rabbati, & in Midrasch Thehillim, & apud R. Josephum Albo, in libro Fundamentorum, & apud R. Davidem Kimchi. Tum deinde tempus affuturum spondet Jeremias, quo recentibus & amplioribus beneficiis cumulati Israëlita, veteris illius vix recordentur, cum Ægyptiorum servitute exempti sunt: quod & decimo sexto capite jam supra fuerat pollicitus. Capite vero tricesimo tertio solennem illam Dei pollicitationem repetit, nunquam interituram Davidis sobolem, perpetuisque ipsam florentis regni opibus ac potentia fruituram. Quod nonnisi in Christo exitum nasci posse Judæi fatentur: præsertim cum iis adsonet illustre hoc de Christo prædictum: *Non auferetur sceptrum de Juda, & dux de femore ejus, donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium.* Antiquum hic obtrinet Grotius; nam quæ Christum præmonstrare non inanibus argumentis probavimus, præcorum Judæorum, quibus ferè se addixit, opinionem secutus, alio flectere conatur, & Zorobabeli accommodare. At quem hic prædicat Jeremias, eum & futurum regem, & regnaturum ait, cum neque rex dictus fuerit Zorobabel, neque regnum tenuerit, uti rectissime Judæis idem cum Grotio sententibus objicit Theodoretus. Quod autem addit, regem eundem appellari capite nono Zachariæ, *Ecce rex tuus veniet tibi justus & salvator; id vero ad Christum itidem spectare pertendimus.* Itaque incertum probat per incertius, & litem lite resolvit. Hoc vero testimonio tricesimi tertii Jeremiæ capitis: *Non interibit de David vir qui sedeat super thronum domus Israël, quo causam suam firmare studet, hoc ipso ad eam labefactandam utitur.* Tameñ enim Israëlita gentis *שמעון* & Echmalotarcha fuerit Zorobabel, non proinde *sedere super thronum Davidis* dici potuit: uti nec inter Romanos, vel Consules, vel Dictatores, etsi supremum gesserint magistratum, super Romuli thronum sedere idcirco dicti sunt. Nihilo magis probatur mihi, quod differit ad hunc locum: *In diebus illis salvabitur Juda, & Israël habitabit confidenter; & hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus justus noster:* vult enim, contra saniorum Interpretum fidem, populum Israëliticum eum esse cui prædicatur fore tribuendum nomen illud, *Dominus justus noster;* sive ut alii interpretantur, *Dominus justitia nostra.* Verum si totius loci perpendatur connexio, ad Germen Davidis, de quo potissimum hoc commate sermo est, referendum esse videbitur: nam cum illud appellasset *germen justum, & salutarum iudicium & justitiam in terra* dixisset, subdit continuo vocatum iri, *Dominum justitiam nostram;* quod perinde est ac si dixisset, post edita singularis justitiæ specimina, Justa nomen ac titulum meritis suis fore consecuturum. Sic intellexerunt Ebræi Doctores quos dixi: sic Christiani pene omnes, Johannem Bodinum excipio, qui in pestifero opere De abditis rerum sublimium arcanis, sub Salomonis Judæi persona, ut hoc Jeremiæ testimonium elever, id quod habet Vulgata, *Vocabunt eum,* quodque velut novum & inauditum repudiat, sic interpretandum esse statuit, *Et clamabit, sive, elata voce dicit populus:* cum tamen Vulgatam Editionem non universi solum Interpretes hoc loco, & consimili qui in tricesimo tertio Jeremiæ capite extat, sed Bodinus etiam ipse sequatur. Addit deinde nomen illud, *Dominus justus noster,* sive, *Dominus justitia nostra,* convenire, non in *Germen Davidis,* sed in *Israël;* quemadmodum in Genesi Jacob Aram à se erectam appellat, *Fortem Deum Israël;* & quemadmodum Ezechiel Civitati prædicat futurum nomen, *Dominus ibi dem.* Hæc sumit Bodinus ex Munsteri expositione libri Jeremiæ: verum ipsius responsionem dissimulavit, quæ talis est, aliter Aræ & Civitati, aliter Christo, Dei nomen tribui, illis ad ostendendum divinæ gratiæ effectum, huic, ut Christi significet.

Isa. 11. 1. & 33.
Isa. 4. 3.
Zach. 1. 8. & 6.
Luc. 1. 78.

Ezech. 34. 23.

Jer. 23. 6.

Dan. 9. 24.
1. Cor. 1. 30.

Jerem. 23. 7.
& seq.

Jer. 16. 24. 25.
Jer. 33. 17.

Gen. 49. 10.

Theod. in Jer.
33. 1. & seq.
Zach. 9. 9.

Jer. 33. 17.

Jer. 23. 6.

Gen. 31. 20.

Ezech. 48. 35.

Munst. in Jer.
23. 6.

tur divinitas, & justitiæ nostræ beneficium, quod benignitati ipsius & gratiæ acce-
 ptum referimus. His addo, utrumque locum ex Genesi & Ezechiele longe secus ex-
 ponere Interpretes ac exponit Bodinus, quos Lectori consulendos relinquo. Defri-
 candus ipse interim, qui dum Christianis Theologis linguæ sanctæ ignoracionem
 exprobrat, suam ipse ineptissime prodit. Nam ut ostendat apud Ezechielem nomen,
Dominus ibidem, ad Civitatem pertinere, repræsentat voces ipsas Ebraicas יהוה שמה,
 quarum postremam desinere ait in ה, quæ nota est feminini generis, non masculini;
 cum dictio שמה hoc loco non significet *Nomen ejus*, quod perperam censuit, sed *illius*.
 Has cavillationes Bodino, quemadmodum & Grotio, subministrasse reperio pertinaces
 quosdam Judæos, qui sic præterea disserunt, Jeremiam capite tricesimo tertio his ver-
 bis mentem suam explicasse: *In diebus illis salvabitur Juda, & Jerusalem habitabit con-*
fidenter. יהוה אשר יקרא לה, & iste qui vocabit eam, *Dominus justitia nostra*: in quibus,
 inquit יהוה, feminini generis est, nec alio referri potest quam ad Jerusalem; non
 ergo ad Messiam. Fateor: quid tum? Mentem Prophetæ non assequuntur, quæ hæc
 est: *In diebus illis salvabitur Juda, & Jerusalem habitabit confidenter, & qui eam vocatu-*
rus est ad se, nempe is erit Dominus justitia nostra, hoc est, Messias. At alius est sensus
 verborum vicesimi tertii capitis: nam cum Davidici germinis ortum prædixisset Jere-
 mias, subjunxit: *In diebus illis salvabitur Juda, & Israel habitabit confidenter, יהוה*
שמו אשר יקראו, & hoc est nomen ejus, quod vocabunt eum, (qui nempe germen Davi-
 dis est) *Dominus justitia nostra*. Itaque affixum masculini generis, quod inest dictioni-
 bus hæc, שמו, & יקראו, referendum est ad שמה, *germen*, superioris commatis, hoc
 est, Messiam, ubi postquam fore eum *justum*, & *facturum justitiam in terra* prænu-
 tiant, continuo subjicit fore illi nomen, *Dominus justitia nostra*, ob insignem nimirum justi-
 tiam, quam commemoravit: quæ coherentia rerum & series manifesta est. Aliis
 quoque Judæorum fraudibus paruit locus vicesimi tertii capitis: sic enim eum distin-
 xerunt, ut hic sensus effloresceret, *Et hoc est nomen, quod vocabit eum Dominus, justitia*
nostra. Id cum proponere in medium ausi sunt Iudæi, receptam in codicibus in-
 terpunctionem manifesto perverterunt: nam voci, יקראו, vocabunt eum, subjicitur
 accentus הפוא, qui *ὑπεκλιτικός* est, & vocabulum, cui affixus est, à sequenti distin-
 guendum esse indicat. Falso ergo annectunt illi dictionem sequentem, יהוה, quæ ab
 ea discreta est, & sequentibus adhæret, vel R. Joseph Albo teste, qui in libro Ikka-
 rim scribit: *Appellat Scriptura nomen Messie, Deus justitia nostra*. Porro Septuaginta
 Senum Interpretatio sic habet: καὶ ἔστω τὸ ὄνομα αὐτοῦ, ὃ καλέσθαι ἂν τὸν κύριον, ἰα-
 σεδικὸν ἐν τοῖς πνεύματις, quæ verba non uno vitio laborant. Videntur primum Se-
 ptuaginta Interpretes nomen ipsum, quod hic Messie tribuitur, uti Ebraice conce-
 ptum erat, Græcis literis repræsentare voluisse, quemadmodum in nominibus pro-
 priis fieri amat, quæ integra sine ulla interpretatione de lingua in linguam transire
 solent. Itaque nomen loco hoc Messie tributum, quod Ebraice ita scriptum est,
 יהוה ערקנו, sic videntur Græce expressisse Interpretes, ἰαὼ σεδικῶν. Dictio vero
 κύριον, quæ proxime præcedit, adventitia est. Nam in antiquis codicibus Interpre-
 tationis Septuaginta Senum, quotiescunque sacra vox יהוה occurrit, & ipsa, & ipsius
 interpretatio κύριον, exhibentur. Id observavimus in vetustissimo exemplari Re-
 nati Marchali, quo Græca Prophetarum omnium sacrorum interpretatio continetur.
 Ubi cunque enim se offert tetragrammaton nomen, in contextu scriptum est κύριον,
 in limbo יהוה, quod est Ebraicum יהוה. Simile quidpiam factum hic est: nam &
 dictio Græca κύριον, & Ebraica יהוה, adscriptæ sunt. Ergo vox κύριον, hic πα-
 ρέλαξ, cum Ebraica dictio יהוה, in voce ἰασεδικῶν lateat. Sequitur, ἐν τοῖς πνεύματις,
 cujus additamenti hæc ratio est. In nono, quod proxime sequitur, commate hæc le-
 guntur: *Ad Prophetas: Contritum est cor meum in medio mei*. Quæ sic reddita extant
 apud Senes Septuaginta: ἐν τοῖς πνεύματις. σιωπήθη ἡ καρδία μου ἐν ἐμοί. Septimum
 porro & octavum comma penitus fuisse ab illis prætermissa notat Hieronymus. In
 vulgatis autem editionibus ad calcem capitis rejecta sunt. Unde intelligitur addita-
 mentum hoc post Hieronymum illuc irrepsisse: multaque hujusmodi subinde à libra-
 riis vel studiosis hominibus fuisse intrusa, parumque sinceram interpretationem hanc
 ad nos pervenisse. Utur est, ex hac duorum commatum prætermissione effectum est,
 ut sextum & nonum comma cohærent, voces vero istæ, ἐν τοῖς πνεύματις, quæ noni
 commatis erant, ad sextum pertinere existimarentur: quæ opinio Theodoretî tempo-
 ribus jam inoleverat. Vocula porro, ἐν, sexti commatis est, detorta ex τοῦ, quod ad
 dictionem ἰασεδικῶν pertinebat. Ergo sic locum totum restitues: καὶ ἔστω τὸ ὄνομα αὐ-
 τοῦ, ὃ καλέσθαι ἂν τὸν κύριον, ἰαὼ σεδικῶν. ἐν τοῖς πνεύματις. σιωπήθη ἡ καρδία μου ἐν ἐμοί. cla-
 rissima sententia; nam καλέσθαι refertur ad ἰσραὴλ quod præcedit. At πῶς πνεύματις
 videtur fuisse lemma sequentibus præfixum, quo sermonem ad Prophetas converti
 significatur. Sed hæc obiter.

R. Jos. Albo
Ikkr. lib. 2.
cap. 28.

Hier. in Jer.
23. 6.

Theod. in Jer.
23. 6.

Futura etiam Messia mysteria aperiuntur tricesimo capite Jeremiae, ubi Israëliitarum vincula rupturum se spondet Deus, & alieno exemptos imperio in pristinam libertatem vindicaturum; quo tempore Deum sospitorem suum & Davidem regem suum legitimo prosequuntur obsequio: *Servient, inquit, Domino Deo suo, & David regi suo, quem suscitabo eis.* Itaque ad abjiciendum timorem, & sumendam fiduciam Israëlem adhortatur, futurum spondens, ut ei per se salus parta sit & securitas, bonorumque omnium copia, dum praesentibus ipsum auxiliis persequetur. Tum subjicit fore ut pristinas sedes recuperet Jacob, & civitas in excelsis statuatur locis, Templumque rite fundetur. Deinde addit: *Et erit dux ejus ex eo, & princeps de medio ejus* Jer. 30. 7, & 10. 21, 22. *producentur, & applicabo eum, & accedet ad me: quis enim iste est qui applicet cor suum, & appropinquet mihi, ait Dominus? & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum.* Davidem illum regem Israëliticæ genti promissum, quem alium esse dicam, quam qui Ezechieli memoratur, cum ait: *Et suscitabo super eas (oves) pastorem unum qui pascat eas, servum meum David: & rursum: Et servus meus David rex super eos, & pastor unus erit omnium: & Osæ: Post hac revertentur filii Israël, & quærent Dominum Deum suum, & David regem suum.* Quo nomine Messiam de Davidis stirpe oriturum signari rerum ipsarum cum præcedentibus ac sequentibus coherencia ostendit: id quod toto capite probavit Galatinus in libro Arcanorum. Nunc afferemus hoc unum ex Ezechiele, quod multorum instar esse queat: *Et habitabunt super terram, quam dedi servo meo Jacob, in qua habitaverunt patres vestri, & habitabunt super eam ipsi, & filii eorum, & filii filiorum, usque in sempiternum, & David servus meus princeps eorum in perpetuum.* Dicat Grotius, qui hæc detorquet ad Zorobabelem, an sempiternum in Judæos imperium Zorobabel tenuerit; an rex fuerit dictus vel habitus; an recuperatam ejus auspiciis Chananæam terram Judæi perpetuo coluerint. Quod autem addit, à Davide Davidem dictum Zorobabelem; sicut à Ptolemæo, Ptolemæos; à Cæsare, Cæsares; alium quæmpiam ostendat sic dictum, præter eum quem proponit Zorobabelem. Quod additur præterea à Jeremia: *Et erit dux ejus ex eo, & Princeps de medio ejus* Jer. 30. 21. *producentur, germanum est prædictionis hujus Michææ, quam Messia propriam esse magna consensio est: Et tu Bethlehem Ephrata, parvulus es in millibus Judæ: ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israël.* Pergit Jeremias: *Et applicabo eum, & accedet ad me: quod pontificiam dignitatem regia conjunctam exprimit, juxta illud Psalms: Tu es Sacerdos in æternum.* Quæ interpretans Paulus in Epistola ad Ebræos sic disserit: *Habentes ergo Pontificem magnum, qui penetravit caelos, & Jesum Filium Dei, teneamus confessionem:* & deinde: *Hic autem, eo quod maneat in æternum, sempiternum habet sacerdotium: unde & salvare in perpetuum potest accedentes per semetipsum ad Deum, semper vivens ad interpellandum pro nobis.* Non alium ergo Davidis nomine, quam Davidis filium Messiam, non alium ducem aut principem hic notatum censuit Jonathan Uzielides in Thargum; non alium Thalmudistæ capite postremo Sanhedrin, & in libro Beracoth Hierosolymitano; nec Midrasch Thehillim.

Hæc leguntur sequenti capite: *Erit dies in qua clamabunt custodes in monte Ephraim, Surgite & ascendamus in Sion ad Dominum Deum nostrum.* Quibus consimilia disseruisse Isaiam ostendimus, cum Christum prædiceret secundo capite, quæ & à Michæa in pari causa usurpata sunt. Nec quicquam hic nobis prodesse volumus vocem נָצִירִים, *custodes*, quæ quod hujus similis sit נָזִירִים, *Naziræi*, quo nomine Christianos olim fuisse designatos legimus in Actis Apostolorum, Ecclesiæ Christianæ pastores à Jeremia notatos quidam voluerunt. Utiliora nobis illa sunt quæ sequuntur: *Quia hæc dicit Dominus, Exultate in lætitia, Jacob, & hinnite contra caput Gentium: personate, & canite, & dicite, Salva, Domine, populum tuum, reliquias Israël. Ecce ego adducam eos de terra Aquilonis, & congregabo eos ab extremis terra, inter quos erunt cæcus & claudus, pregnans & pariens simul, cæcus magnus revertentium huc: quibus paria vidimus tertio Jeremiae capite, & ad Messiam spectare ostendimus: In diebus illis ibit domus Juda ad domum Israël, & venient simul de terra aquilonis, ad terram quam dedi patribus vestris.* Quam autem cæco & claudis spondet gradiendi facultatem, eandem Messia venturi beneficio concessum iis iri pollicitus fuerat Isaias tricesimo quinto capite, cum diceret: *Deus ipse veniet, & salvabit vos. Tunc aperientur oculi cæcorum, & aures surdorum patebunt: tunc saliet sicut cervus claudus, & aperta erit lingua mutorum.* Deinde: *Erit ibi semita, & via, & via sancta vocabitur.* Et paulo post: *Et redemi à Domino convertentur, & venient in Sion cum laude.* Quæ de Messia ævo dicta esse supra à me demonstratum est. Ergo hac pollicitatione Jeremiae spes suas alere, & miseriam suam solari Judæos docet nos R. Machir in אֲבֵקֵת רִנְכָל. Subjicit Jeremias: *Usquequo dissolveris, filia vaga? quia creavit Dominus novum super terram, Famina circumdabit virum: quo mirabilis Christi ortus prædicitur. Nam gestatio factus in utero feminae his verbis*

4. Reg. 4. 16. *σπυροῦ* describitur. Sic quarto Regum pari locutione res eadem refertur. Nam quod habet Vulgata, *Habebis in utero filium*, id expressum est ex istis Ebraicis: *אתי הכתיך*, Tu amplexans filium. Non autem communis fetus concipiendi ratio hic prædicatur: quorsum enim dixisset Propheta: *Creavit Dominus novum super terram?* qua præmonitione uti solent Scriptores sacri, cum magnum quid & insolitum portenditur.
- Num. 16. 30. Sic cum Core, Dathan, & Abiron, terræ hiatu essent absorbendi, ait Moses: *Sine novam rem fecerit Dominus, ut aperiens terra os suum deglutiat eos*. Sic Deus apud Isaiam: *Ecce ego facio nova, & nunc orientur, usque cognoscetis ea; ponam in deserto viam, & in invio flumina*. Ergo portentosus filii conceptus apud Jeremiam prædicatur, quem ad Messiam pertinere R. Moses Hadarsan ultro agnoscit. Clarissima deinde vaticinatione, Mosaicæ Legis & pristini fœderis abrogationem denuntiat: *Ecce dies venient, dicit Dominus; & feriam domui Israel & domui Juda fœdus novum; non secundum quod pepigi cum patribus eorum, in die qua apprehendi manum eorum, ut educerem eos de terra Ægypti; pactum quod irritum fecerunt, & ego dominatus sum eorum, dicit dominus. Sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel post dies illos, dicit Dominus: Dabo legem meam in visceribus eorum, & in corde eorum scribam eam, & ero eis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum. Et non docebit ultra vir proximum suum, & vir fratrem suum, dicens, Cognosce Dominum, omnes enim cognoscent me, à minimo eorum usque ad maximum, ait Dominus, quia propitiabor iniquitatibus eorum, & peccati eorum non memorabor amplius*.
- Novi in Christo fœderis sanctionem, pristino abolito, his contineri scribit Paulus ad Ebræos. Jeremias quoque, tricesimo capite quod Messiam prænuntiare declaravimus, haud multum ab similia habet: *Et erit dux ejus ex eo, & princeps de medio ejus produccetur, & applicabo eum, & accedet ad me: & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum*. Et capite tricesimo tertio, quod ad Christum quoque spectat: *Et emundabo illos ab omni iniquitate sua, in qua peccaverunt mihi, & propitius ero cunctis iniquitatibus eorum, in quibus deliquerunt mihi, & spreverunt me*. Unde Lucas in Actis: *Huic omnes Prophete testimonium perhibent, remissionem peccatorum accipere per nomen ejus omnes qui credunt in eum*. Futura illa divinæ Legis, non in tabulis lapideis, sed in piorum hominum corde descriptio, quam & aliis locis pollicetur Jeremias, & ab Ezechiele quoque non semel promittitur, novo fœderi per Christum pacificando debetur. Christianos enim sic compellat Apostolus: *Epistola estis Christi, ministrata à nobis, & scripta, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus*. Debetur & novo fœderi universalis illa, quam promittit Jeremias, Dei notitia: Isaias enim capite undecimo, quod Messias *ωσαυμαδων* est, sic loquitur: *Non nocebunt, & non occident in universo monte sancto meo, quia repleta est terra scientia Domini, sicut aqua maris operientes*. Et alibi hæc spondet Ecclesiæ: *Ponam universos filios tuos doctos à Domino, & multitudinem pacis filijs tuis*. Quo respexit Jesus Dominus, cum dixit apud Johannem: *Et scriptum est in Prophetis, Et erunt omnes docibiles Dei*. Novo denique fœderi debetur memorata hic peccatorum abolitio, cujus potissimum gratia Christum humano generi Deus promisit. Ergo totam hanc pericopen Christo adjudicandam esse statuit R. Moses ben Nachman. Aio & Christum Ecclesiam signare postremum hoc capituli comma: *Sanctum Domini non evellatur, & non destruetur ultra in perpetuum; nec enim Hierosolymitanum Templum potest signare, quod funditus excisum est*.
- XVII. Memorabilem quoque de Christo prophetiam Threnis suis Jeremias intextuit: *Spiritus oris nostri Dominus Christus captus est in peccatis nostris*. Quod quamvis Chaldaus Paraphrastes & Rabini plerique ad Josiam, alii ad Sedeciam trahant, si quis tamen singulas voces accurate expenderit, vere hic notatum Messiam compertiet. *Spiritus oris nostri* appellatur, quippe in quo vivimus, & movemur, & sumus, inquit post Paulum Hieronymus, quod non nisi coacte Josiæ aut Sedeciæ accommodari potest. Dominus dicitur, quippe qui supremum rerum omnium tenet imperium. Captus esse dicitur propter peccata hominum, quod nec Josiæ convenit, interfecto quidem, sed non capto; nisi sagittæ vulnere captum dicas, ut Amazonem Herculeæ sagittæ vulnere prensam dixit Valerius Flaccus, quod supra monui. Nec convenit Sedeciæ, qui non tantum alienarum, sed suarum quoque nozarum meritissimas penas luit. Christus vero Dominus, & captus est, & *languires nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse portavit*, ut de eo prædicavit Isaias.
- XVIII. Postquam librum nomine Baruchi inscriptum, genuinum esse ostendimus, verba ipsius attulisse sufficiet, ut prævisam illi & prædictam Christi *εναρθεσθαι* manifestum hat: *Hic est Deus noster, & non astimabitur alius adversus eum. Hic adinventum omnem viam disciplina, & tradidit illam Jacob puero suo, & Israël dilecto suo. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conversatus est*. Unde hæc fuisse Johannem dicas: *Et Verbum caro factum est, & habitavit in nobis, & vidimus gloriam ejus*. Scio ambigua